



Professori (emer.) Ilkka Virtanen

# Suomi-ilmiö – Kiina-ilmiö – maapallo-ilmiö

Studia Generalia – Kunniatohtoreiden puheenvuoroja  
ihmiskunnan keskeisistä haasteista

Itä-Suomen yliopisto, Kuopio  
10.6.2010



# Aluksi

## **Tehtävänäsettelu (järjestäjät)**

- Talouskehitys
- Tulevaisuusorientaatio
- Kansainvälisyysnäkökulma

## **Valittu tarkastelutapa**

- Tausta-ajattelu tulevaisuudentutkimuksen lähtökohdista
- Tarkastelu esimerkein
- Yliopistojen rooli
- Laman uudet kasvot



# Ajan kolminaisuus

- Ajan kolminaisuus tulevaisuudentutkimuksessa
  - Menneisyys
  - Nykyisyys
  - Tulevaisuus
- Ajan kolminaisuus otsikkoesimerkissä
  - Suomi-ilmiö (menneisyys)
  - Kiina-ilmiö (nykyisyys)
  - Maailma-ilmiö (tulevaisuus)

*Mitä on ollut, sitä vastakin on; ja mitä on tapahtunut, sitä vastakin tapahtuu. Ei ole mitään uutta auringon alla. (Saarnaaja 1:9)*



# Ajan kolminaisuus

## Michael Wexionius Gyldenstolpe

Turun Kuninkaallisen Akatemian vihkimisjuhlan (v. 1640) professorijäsen väitöskirjassaan **De Prudentia (Viisaudesta)**, 1642

**Viisauden** perusasia on, että valitaan hyvä ja vältetään paha. Jotta saisimme tämän viisauden, tarvitsemme kolminkertaisen kyvyn:

- muistin, jolla tarkastellaan **mennyttä**
- ymmärryksen, jolla tarkastellaan **nykyhetkeä** ja
- huolenpidon (nykykielellä ennakoititaidon), jolla tarkastellaan **tulevaa**



# Ajan kolminaisuus

## Aapo Jukola

Tilallisen poika, sittemmin itsekin tilallinen, teoksessa  
**Aleksis Kivi**: Seitsemän veljestä (1870):

Tietää **mitä on tapahtunut**, sehän on,  
eräältä kannalta katsoen, viisaus suuri.  
Jos visusti **harkitset** mikä kylvö menneistä päivistä  
saattoi hyödyllisiä, mikä vahingollisia hedelmiä,  
ja **sen mukaan asetat** elämäsi, työs ja toimes,  
niin oletpa viisas mies.



# Ajan kolminaisuus

Kun aika todellistuu

Aika virtaa nykyisyyteen kahdesta suunnasta,  
menneisyydestä ja tulevaisuudesta

## **Menneisyydestä**

tehtyinä tekoina,  
toteutuneina tapahtumina  
ja niiden aineellistumina

## ja **tulevaisuudesta**

meidän näkemyksinämme,  
tavoitteinamme, toiveinamme ja pelkoinamme  
sekä meidän päätöksinämme

**Nykyisyys** vetää ajanvuot puoleensa kuin kosminen musta aukko,  
jossa ne sekoittuvat eikä aika pääse pakenemaan todellistumisistaan

(Pentti Malaska, *Avoimet ja sumeat systeemit*, W&G 1979)



# Kiina-ilmio

- Nykyisyys (1900-luvun viimeiset vuosikymmenet, 2000-luvun alku)
  - Teollisuustuotannon siirtyminen Suomesta (ja yleensä kehittyneistä teollisuusmaista) muihin maihin
    - Espanjaan, Portugaliin ym. (ennen EU-aikaa)
    - Baltian maihin, Itä-Euroopan maihin (Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen)
    - Kiinaan, Intiaan, Kaakkois-Aasian maihin
  - Aluksi lähinnä tekstiiliteollisuus, myöhemmin myös metalliteollisuus ja korkean teknologian teollisuus
  - Siirtyjinä erityisesti työvoimavaltaiset alat, toisinaan myös raaka-aineen saatavuusnäkökohdat ratkaisevia



# Suomi-ilmiö

## Suomi-ilmiö Suomen teollistajana

- Ruukit 1600-luvulta alkaen
  - Monet perustajista ulkomailta
    - hollantilainen Peter Thorwöste (mm. Fiskars, Antskog)
    - ruotsalainen Daniel Faxell (Taalintehdas)
    - ruotsalainen Carl Billsten (Billnäs, Fagervik)
  - Raaka-aine usein tuontitavaraa (Fiskarsin malmi), tuotanto vientiin (Fiskarsin kankirauta), ammattityövoima muualta
  - Perustaminen ja toiminta kuitenkin kannattavaa mm. saatavilla olevan edullisen energian (vesivoima, puuhiili) ja hyvien kuljetusyhteyksien johdosta (satama)
  - Ruukit tarjosivat maalaisväestölle työpaikkoja, syntyi myös ”spin-off”-tuotantoa (paja- ja valutuotteita), Suomen teollisuuden alku



# Suomi-ilmiö

- 1800-luvun puuvillatehtaat
  - Merkittäviä ulkomaalaistaustaisia investoijia
    - skotti James Finlayson (Finlaysonin Puuvillatehdas Tampereella)
    - englantilainen John Barker (Barkerin puuvillakehräämö ja -kutomo, myöhemmin Barker-Littoinen verkatehdas)
    - ruotsalainen Axel Wahren (Forssan Puuvillatehdas)
    - myös kotimaisia teollisuusmiehiä: mm. August Levón (Vaasan Puuvilla) ja Gustav Ramberg (Porin Puuvillatehdas)
  - Raaka-aine täysin tuontitavaraa, pääosa tuotannosta vientiin
  - Miksi siis Suomi-investoinnit, mikä mahdollisti Suomi-ilmiön?
    - energian saatavuus ja edullisuus
    - Englanti salli kehruu- ja kutomakoneiden viennin
    - Venäjän markkinat (aluksi tullivapaus)
    - maaseudulta irrotettavissa korkean työmoraalin omaavaa työvoimaa
    - Suomella merkittävä kauppalaivasto (puutavaran ja tervan vienti)



# Maapallo-ilmiö

Kiina-ilmiön syntyyn ovat vaikuttaneet vastaavat tekijät kuin Suomi-ilmiöön aiemmin, Suomesta vain on tullut voittajan sijasta menettäjä

Kiina-ilmiö jatkuu muotoaan muuttaen, voidaan puhua maapallo- tai maailma-ilmiöstä

- Puunjalostus- (selluloosa- ja paperi-) teollisuus
  - Suomessa korkeat työvoimakustannukset
  - Suomessa raaka-aineongelmia (saatavuus, hinta)
  - markkinoiden kasvupotentiaali kaukana Suomesta
  - selluloosan valmistus Etelä-Amerikkaan (raaka-aineen saatavuus ja hinta, työvoimakustannukset)
  - paperin valmistus Kiinaan (vahvistuva markkinapotentiaali)



# Maapallo-ilmio

- Laivanrakennusteollisuus
  - keskittymä Koreassa (bulkkialukset)
    - työvoimakustannukset, valtiolliset subventiot, skaalaetu
  - keskittymä Atlantin itärannikolla (Rotterdam, Amsterdam)
    - tankkerit, öljykaupan keskus
  - erikoistuotannolla mahdollisuus säilyä Suomessa?
    - loistoristeilijät, jäänmurtajat
    - vrt. luksusveneet ja Nautorin epäonnistunut kokeilu sarjatuotannon ottamisesta mukaan ohjelmaan
- Teknologiateollisuus (mm. matkapuhelimet)
  - sarjatuotanto halvan työvoiman maissa
  - ohjelmisto- ym. suunnittelu korkean insinööritaidon, mutta edullisten työvoimakustannusten maissa (mm. Intia)



# Taxellin teesit

- Konsernijohtaja (Partek), ex-opetusministeri Christoffer Taxell v. 1995 Suomen edellytyksistä päästä kansainvälisen suuryrityksen toimipaikaksi
  - Onko Suomella tarjota yritykselle runsaat ja edulliset raaka-aine-, energia- ja muut vastaavat varannot? Ei, pikemminkin niukkuutta (metsät ja puhdas vesi mahdollisesti poikkeus).
  - Onko Suomessa tarjolla riittävästi ja edullista teollisuuden tarvitsemaa työvoimaa? Ei, Suomi työvoimakustannuksiltaan yksi maailman kalleimmista maista.
  - Muodostaako Suomi lähialueineen huomattavan markkinapotentiaalin yrityksen tuotteille? Ei, vähäiset ja syrjäiset kotimarkkinat; Venäjä – tuolloin tosin vielä taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti heikko – kuitenkin potentiaalinen kasvualue.



# Taxellin teesit

- Vaikka yritysten sijoittumisen kannalta tärkeät edellytykset eivät ainakaan täysimittaisesti täytyneet, Taxellin kokonais-arvio yritysten toimintaedellytyksistä maassamme oli myönteinen.
- Tekijät, joiden varaan pienen maan yritykset voivat menestyksellisen toimintansa rakentaa, ovat koulutukseen ja tutkimukseen perustuva laaja-alainen ja riittävän syvälinen osaaminen.
- Osaamisen koko ketju, lähtien koulutukseen ja tutkimukseen perustuvasta osaamisen kehittämisestä ja päätyen innovaatioiden hyödyntämiseen ja levittämiseen, johtavat kansakunnan niin aineellisen kuin henkisenkin hyvinvoinnin kehittymiseen.
- Jo nykyisyydessä, mutta yhä voimallisemmin tulevaisuudessa, yliopistot ovat keskeinen osa koko tätä ketjua



# Laman uudet globaalit kasvot

- 1990-luvun lama pääosin kotimaista alkuperää
  - sääntelyn, rahamarkkinoiden nopea vapautuminen
  - mukana ulkomaista vaikutusta (mm. itäkaupan romahdus)
- Nykyisellä lamalla pandemian tunnusmerkit
  - syntynyt muualla (USA asuntoluotot ja pankkikriisi)
  - leviää globaalisti ja nopeasti
  - tuhoisat seuraukset
  - useita eri "viruskantoja" (USA:n pankkikriisi, ylivelkaiset kansantaloudet)
  - kaikkien "käsihygienia" tärkeä (Kreikan ym. lipeäminen)
- Malliksi sopii matemaattinen kaaos-prosessi
  - deterministinen, mutta ennakoimaton
  - äärimmäisen herkkä lähtöarvojen pienillekin muutoksille